

Tahakiki Linganishi ya Motifu Zinzobainika katika Tendi za *Mikidadi na Mayasa na Kalevala*

Jackson Ndung'u Mwangi, Wendo Nabea na Sheila P. Wandera-Simwa
Chuo Kikuu cha Laikipia

Ikisiri

Mjadala na mgogoro mkali mno katika jamii ya usomi. Hii ni kutokana na rai kuwa wasomi na watafiti wengi kutoka maeneo ya Kimagharibi walidai kuwa Afrika hakuna tendi ila kinachodaiwa kuitwa tendi ni masimulizi ya kisifo tu. Suala la motifu katika kazi ya fasihi ni la kimsingi mno kwani hubainisha ni kwa kiwango kipi vipengele mbalimbali vya kifasihi huingiliana na huonyesha ni kwa njia zipi ambapo kazi ya fasihi hurudiarudia dhana mbalimbali ili kuleta msisitizo na kukuza maudhui pamoja na dhamira. Ili kujaribu kutatua mzozo na utata uliopo kuhusu uwepo wa tendi katika maeneo ya Kiafrika, Makala haya yalichunguza iwapo motifu zinzobainika katika tendi za maeneo haya mawili zinawiana au la. Madhumuni makuu yalikuwa kutathmini iwapo kuna mwingiliano na mfanano wa motifu mbalimbali baina ya tendi za Kiafrika na zile za Kimagharibi. Waandishi walichunguza tendi mbili zinzopatikana katika maeneo ya Kiafrika na Kimagharibi. Tendi hizi ni *Utendi wa Mikidadi na Mayasa* (Afrika) na *Utendi wa Kalevala* (Finland).

Maneno Muhimu: Motifu, tendi, jaala, Ruwaza ya Shujaa

Utangulizi

Utanzu wa tendi katika eneo la Afrika umekuwepo kwa muda mrefu sana na una historia ndefu sana licha ya kuwepo kwa mawazo tofautitofauti kuhusu uwepo wa utanzu huu katika maeneo ya Kiafrika. Dhana ya tendi katika Kiswahili iliwahi kuzua utata mkali mno baada ya Finnegan (1970) kusema kwamba Afrika hakuna tendi mbali zinzoelezwa kuwa ni tendi ni simulizi za kisifo. Hoja hii aliipa uzito kutokana na rai kuwa aliangalia tendi andishi na kusahau tendi simulizi. Katika utafiti wake, hakuchunguza vipengele muhimu katika tendi za Kiafrika kama vile usimulizi na utendaji. Imebainika kuwa vigezo alivyovitumia kuainisha tendi vilikuwa si bainifu na viliangazia sifa za tendi katika maeneo ya Kimagharibi tu. Madai yake yaliibua wataalamu mbalimbali kutafiti na kuandika kuhusu uwepo wa tendi katika maeneo ya Afrika. Baadhi yao ni Okpewho (1979) na Mbele (1977) ambao wameangalia utendi wa Kiafrika kama utendi simulizi tofauti na ilivyo kwa Finnegan. Tatizo ni kwamba, wataalamu hawa wa Kiafrika pia walitumia sifa na vigezo vya kuainisha tendi ambayo si bainifu ulimwenguni

kote kwani vilikuwa ni vya kimaeneo tu ya Kiafrika na hivyo kukosa mguso na ukubalifu wa kilimwengu.

Ni dhahiri kuwa watafiti na wataalamu wa Kimagharibi kwa muda mrefu wamekuwa na mawazo ganda kuhusu uwepo wa tendi katika maeneo ya Afrika. Mtazamo huu umetokana na rai kwamba watafiti hawa hawakufanya utafiti wa kutosha kuhusu tendi za Kiafrika, walizidunisha na kuzidhalilisha tu. Pia, imebainika kuwa vigezo ambavyo walitumia kuainisha tendi zao vilikuwa na vya kimaeneo ya Kimagharibi tu jambo ambalo halistahili katika mawanda ya kiusomi. Licha ya kuwepo na watafiti wengi wa Kiafrika wanaodai kuwa kwa kweli kuna tendi katika maeneo ya Kusini mwa Sahara ya Afrika, vigezo walivyovitumia pia si bainifu kwani vilijikita kuchambua tendi katika maeneo ya Kiafrika kwa kuzingatia sifa, dhana na asasi za kiafrika na hivyo kukosa ukubalifu na mguso wa kilimwengu. Ni dhahiri kuwa vigezo ambavyo vilitumiwa kuainisha tendi na wataalamu wa Kiafrika na wa Kimagharibi vilikuwa si bainifu na vilikuwa ni vya kimaeneo, kwa hivyo vilikosa ukubalifu wa kilimwengu na kufanya wahakiki wa tendi ulimwenguni kuibuka na mitazamo tata. Makala haya yalitathmini iwapo kuna uwiano na mfanano wa motifu zinazobainika kati ya *Utendi wa Mikidadi na Mayasa* unaopatikana Afrika na *Utendi wa Kalevala* unaopatikana maeneo ya Kimagharibi, ili kutambua iwapo kweli tendi za Kimagharibi na Kiafrika zinafafana au la.

Dhana ya motifu katika kazi ya fasihi in umuhimu wa kipekee katika kazi ya fasihi kwani huonyesha ni kwa kiwango kipi vipengele kadha wa kadha vya kifasihi hurudiwarudiwa na athari zake katika kazi ya fasihi. Ili kutambua kama kuna mwingiliano na mfanano wa motifu zinazoibuliwa katika tendi za maeneo mbalimbali, Makala haya yalichunguza tendi mbili za Kiswahili kutoka maeneo ya Kiafrika na Kimagharibi ambazo ni *Utendi wa Mikidadi na Mayasa* na *Kalevala* mtawalia. Tendi hizi zimechaguliwa kimakusudi kwani zinapatikana katika maeneo tofauti ulimwenguni, zimeandikiwa au kutafsiriwa katika Kiswahili na zinafungamana na madhumuni ya utafiti huu. Utafiti huu uliongozwa na Nadharia ya Ruwaza ya Shujaa.

Nadharia ya Ruwaza ya Shujaa iliiasiwa na Joseph Campbell (1947) na kuhakikiwa na wanafalsafa wengine wa fasihi na soshiolojia kama vile Rank (1999) na Lynns (2009). Joseph Campbell alidokeza kuwa ili shujaa katika tendi aweze kuafikia jaala yake, lazima apitie hatua mbalimbali zitakazomwezesha kuafikia azma ile. Campbell alidokeza misingi mitatu katika nadharia hii.

Kwanza, ni kuondoka kwa shujaa. Katika kitengo hiki, Campbell anadokeza kuwa ni sharti shujaa aondoke katika taifa lake na aiache jamii yake. Alidokeza kuwa kuondoka huku huwa na visababishi kadha wa kadha. Kwanza kabisa, shujaa hupata mwito. Pili, shujaa hukataa mwito ule na kuamua kushauriana na

wanaajamii wake au miungu na la mwisho, huamua kuondoka baada ya kushauriana na wanajamii wake au miungu.

Msingi wa pili ni kufundwa na kushindwa kwa shujaa. Katika kitengo hiki, shujaa hupatana na mambo kadha wa kadha. Shujaa hujitenga na kuishi peke yake pale katika makazi ya kipekee kama vile jangwani. Akiwa pale, hukumbana na adui ambaye hupigana naye vita vikali. Vita hivi hutambulisha weledi wake wa kivita na huibua sifa za kipekee za kukabiliana na maadui. Shujaa hujitenga tena na baadaye kukabiliana na adui wake tena katika vita vikali mno.

Mhimili wa tatu ni kurejea na kurudi nyumbani kwa shujaa. Baada ya kushidwa na maadui pamoja na mahasidi wake, shujaa huamua kurejea nyumbani ili aweze kuungana na wanajamii wake. Anaporudi nyumbani, shujaa hukumbana na adui mwingine na vita vingine vikali huzuka pale ambapo wakati mwingi huibuka mshindi. Shujaa hurejea nyumbani akiwa amebadilika. Ranks alichangia nadharia hii kwa kudai kuwa mhusika mkuu katika tendi huwa kwa wakati mwingi amezaliwa kutoka kwa tabaka la juu. Anadai kuwa kuzaliwa kwa mhusika huyu hukumbwa na matatizo anuwai na huwa kwa njia za kimiujiza na anguko lake husababishwa na usaliti wa mtu wa tabaka la chini au mwanajamii wa karibu.

Lynns (2009) alihakiki maoni ya Joseph Campbell na kudai kuwa licha ya Campbell kudai kuwa wahusika wakuu katika tendi ni wanaume tu, kuna idhibati kuwa kuna kazi zingine za kifasihi ambapo wahusika wakuu ni wanawake. Alidokeza pia kuwa kwa ajili ya kuwepo kwa tamaduni mbalimbali za kijamii na kutengana kwa misingi ya kijiografia, kuna uwezekano wa tendi mbalimbali kukosa kuhusisha vipengele vyote vya Campbell. Nadharia hii itaufaa utafiti huu kwani vipengele vyake vimeguza madhumuni ya utafiti. Nadharia hii kwa mfano imeshughulikia suala la mwingiliano wa vigezo mbalimbali vya tendi za maeneo tofautitofauti pamoja na suala la motifu mbalimbali zinazobainika katika tendi.

Motifu ya Safari

Katika kuchanganua data ya utafiti, motifu mbalimbali zinazojitokeza katika tendi hizi mbili na zinazowiana zilichanganuliwa. Motifu ambazo zilifanunuliwa ni kama vile vile motifu ya safari, motifu ya kifo, motifu ya ujumbe, majigambo na vifo,

Katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, motifu ya safari inajitokeza kwa wingi mno. Ni wazi kuwa wahusika mbalimbali wanasafari kutoka sehemu moja hadi nyingine kutekeleza majukumu mbalimbali yenye umuhimu wa kipekee katika utendi huu. Katika ubeti wa 13, inadaiwa kuwa Suwedi, babake Mikidadi alikuwa ni mtu aliyekuwa tajiri wa kutajika na alifasiri kutoka nchi moja hadi nyingine akifanya biashara na kujichumia mali.

Suwedi ali tajiri.
Ali na mali kathiri
Ali mwingi wa safari
Mali akajitumia. (Ubeti wa 13).

Inadokezwa kuwa baada ya kusafiri safari hizi ambazo nyingi yazo zilikuwa za siri, aliishia kuaga dunia na mali yake ikatawanyika na kumpotea kwa kuwa alikuwa mtu msiri sana na alikosa kuihusisha aila yake na masuala ya kifamilia. Kutokana na hali hii, ni vyema kuwa na ushirikiana pamoja na uwazi katika familia ili kujaribu kusuluhisha baadhi ya mitafaruku inayoibuka katika jamii.

Katika ubeti wa 24, suala la safari bado linadhihirika katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*. Inadaiwa kuwa Mayasa alikuwa msichana mwenye urembo wa kutambulika na uzuri wake ulienea kote kote. La kushangaza ni kuwa, alihitaji mume ambaye angekabiliana naye katika vita na yule ambaye angemshinda wangoana. Inadokezwa kuwa watu wenye vyeo na uwezo, masultani na matajiri walisafiri safari ndefu ilmuradi wafike nyumbani kwa Mayasa na kujaribu bahati ya kuoana naye.

Wakenda Masultani
Na mali yao ndiani

Wakenda masultani
Na wamuo na kilemba

Akanena sufyani
Sina budi tamuoa
(Ubeti wa 24)

Maidani yuwatamba
Na upanga kitembea
(Ubeti wa 25).

Katika *Utendi wa Kalevala*, dhana ya safari inajitokeza kwa wingi mno. Kwanza kabisa, kuzaliwa kwa jagina Mwanamwini kulihusisha masuala la uhalisiamazingaombwe. Matukio yaliyotokea yalikuwa ni ya kuogofya na kustaaajabisha mno. Katika ukurasa wa 12, inadaiwa kuwa Limatari (mamake Mwanamwini) alisafirishwa na bahari huku akisukumwa na mawimbi yaliyoandamana na mvua kubwa kutoka sehemu moja ya bahari na kupeleka mbali mno hadi upande wa pili. Suala hili lilimfanya Limatari kuteseka mno na kupata mahangaiko yasiyokuwa na kifani.

Akashuka Limatari, katua kwenye bahari,
Mara nchini akashuka, mawimbi humzunguka,
Pamoja na nyingi mvua, tokea kucha kwa jua,
Kusukumwa na dhoruba, kaendea mbali na maghariba
Pepo kali zikavuma, bibi zikamsukuma,
Kama maembe miuyani, kama shakuwa baharini (Uk. 11).

Safari ya Limatari akiwa baharini inaibua na kuweka wazi suala la kiuhalisiaajabu katika tendi. Inadhihirisha wazi kuwa shujaa Mwanamwini ambaye ndiye mhusika mkuu katika tendi alizaliwa kwa njia za kipekee na hivyo ni tofauti na mwanadamu wa kawaida.

Katika ukurasa wa 21, Yokahani ambaye pia anadokezwa kuwa ni shujaa anasafiri safari ndefu mno inayomchukua siku tatu hadi mji wa Vainola ili akabiriane na Mwanamwini ambaye pia alikuwa ni shujaa na mweledi wa kutunga nyimbo na mashairi. Katika jamii hii ya Kalevala, mashujaa hawa wawili walikuwa na uhasama mwingi na walidharauriana sana. La kushangaza ni kuwa alipofika huko, Jagina Mwanamwini aliweza kumshinda kwa kutumia uchawi na sihiri.

*Mi Yokahani kijana, nitasai kushindana.
Sasa hivi tasafiri, tamfunga kwa sihiri.
Siku moja kwa haraka, siku mbili bila shaka
Mwana wa kukasirika, siku ya tatu katika,
Nchini wa Vainola, shambani kwa Kalevala (Uk. 21).*

Safari hii iliyotekelezwa na Yohakani hadi vainola inamletea shida na matatizo chungu nzima maishani mwake. Ni wazi kuwa tendi hizi mbili zinahusisha wahuksika mbalimbali wanaojihusisha katika safari. Safari zenyewe zina umuhimu wa kipekee kwani zinakuza sifa tabia za wahuksika mbalimbali na kuendeleza ploti katika tendi hizi.

Motifu ya Vita

Katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, suala la vita linadhihirika sana. Katika ubeti wa 32, inadaiwa kuwa Mayasa alihitaji mume ambaye wangekabiliana naye katika vita na kumuoa yule ambaye angempiku katika makabiliano hayo. Ni jambo la kushangaza kuwa mwanamke anayetaka kumpata mchumba anadai ni sharti wakabiliane katika vita, jambo ambalo si la kawaida katika mila na utamaduni wa Kiafrika.

*Shoti apigane naye,
Hiyo ndiyo sharutiye
Na mtu amshindaye
Ndiye mume wa kuo (Ubeti 33).*

Katika utendi huu pia, wanaume waliosafiri kutoka maeneo ya mbali ili wakabiliane na Mayasa wanapigwa vita isiyokuwa na kifani, jambo linalowafanya wengi wao kuuawa na kuhangaishwa na Mayasa. Katika ubeti wa 57 hadi 58, inadhihirika wazi kuwa kwa kweli, Mayasa alikuwa mweledi katika vita kutokana na jinsi alivyowakabili wanaume hawa huku akiwaua wengi bila huruma yoyote.

<i>Na fumole na upanga</i>	<i>Kawapigia kelele</i>
<i>Na ngoaye ya kukinga</i>	<i>Akiweta ndoni mbele</i>
<i>Utanboni akiringa</i>	<i>Mume wangu anitwale</i>
<i>Na shairi akitowa. (Ubeti 57)</i>	<i>nami nipo nangojea (Ubeti 58).</i>

Isitoshe, ili Mikidadi na Mayasa waoane, inadokezwa kuwa kulizuka vita vikali mno baina yao na Mikidadi alipompiku Mayasa katika vita, waliamua kuoana ijapokuwa ndoa yao ilipata pingamizi chungu nzima kutoka kwa wazazi wa Mayasa husasan Jabiri aliyetaka Mayasa aolewe na mtu tajiri ili aweze kujifaidi kutokana na mpango huu. Mayasa anasimama kidete na kuamua kuwa ni lazima aoane na Mikidadi liwe liwalo kwani ni yeye tu aliweza kutimiza hitaji lake la kukabiliiana katika vita na kumshinda.

Katika *Utendi wa Kalevala*, suala la vita pia linadhihirika. Katika ukurasa wa 45 hadi 46, inabainika wazi wazi kuwa Yokahani ni jagina anayepatwa na hasira nyingi na ni mhusika anayependa vita. Baada ya Aino (dadake Yokahani) kuaga dunia, Yokahani anamua kulipiza kisasi. Anaamua kumsaka Mwanamwini akiwa na nia ya kumuua. Haya yanadhihirika katika ukurasa wa 46.

*Yokahani akajibu: “ Namtaka Mwanamwini
Kumuua ninapenda, sababu amenishinda
Nimekasirika, siwezi kughorofia
Nitampiga mshale, afe aanguke alale (Uk 46).*

Anaamua kwenda kumwinda Mwanamwini huku akiwa amejihami na ala za kivita ili aweze kumwagamiza. Anapomwona Mwanamwini akija, anaanza mara moja kukabiliiana naye katika vita huku akirusha mishale kuelekea alipokuwa. Vita hivi vinaendelea kwa muda mrefu sana lakini kwa bahati nzuri, shujaa Mwanamwini anaponea chupuchupu huku farasi wake wa kipekee akiangamia.

*Upote akaunyosha, uta ukasimama,
Chembe katoa podoni, akakitia utani
Yokahani kachukua, mshale wa pili, jua
Na na ule mshale pia, utani akautia.
Lakini chembe cha tatu, kikapiga farasi tu
Farasi bila hatia, ameumwa akalia,
Mwenye nguvu na nishati, akashindwa na mauti (Uk 48).*

Suala la vita katika tendi lina umuhimu wa kipekee kwani umaarufu wa majagina wengi hutambulika kutokana na weledi wao katika vita. Isitoshe, umahiri wa majagina hubainika kutokana na weledi wao wa kubabiliiana na mahasidi wao na kuwapiku. Mfano mzuri ni jinsi Mwanamwini alivyokabiliiana na adui yake Yokahani na akamshinda katika *Utendi wa Kalevala*. Isitoshe, katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, Mikidadi akiwa jangwani alikabiliiana na kundi kubwa la wanajeshi na kulishinda katika vita, jambo ambalo lilimfanya awe shujaa wa kutambulika katika nchi ile. Isitoshe, imebainika kuwa sifa za kiuhalisiaajabu hubainika wakati wahusika hawa mashujaa hukabiliiana katika vita.

Motifu ya Ujumbe

Katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, mtunzi anatanguliza utendi wake kwa kuelezea kuwa ujumbe anaotaka kuupitisha aliupata kutoka kwenye kitabu cha hadithi kilichokuwa cha ajabu mno ambacho kiliandikwa kwa lugha ya Kiarabu. Ujumbe na Matukio yote yanayosimuliwa katika utendi huu ulitoka kwenye kitabu hiki cha Kiarabu. Suala hili lina umuhimu sana kwani ni idhabiti kuwa tendi nyingi za kale za Kiswahili zilihusisha na kujikita katika tamaduni za Kiarabu.

*Mbwene hadithi kitabu
Hadithi hiyo ajabu
Yandishiwe Kiarabu
Njema mno ya ajaa (Ubeti wa 12).*

Isitoshe, katika ubeti wa 21-22, inadaiwa kuwa ujumbe ulienea kote kote kuhusu urembo na uzuri wa Mayasa kwani alikuwa maridadi sana na uzuri wake uliwapendeza wanaume wengi. Baada ya wanaume kuisikia habari ya urembo wa Mayasa, waliamua kusafiri safari ndefu ili wafike kwa Mayasa na kujaribu kutafuta bahati ya kumuoa mwanamke huyu mwenye urembo usiokuwa na kifani. Katika jamii hii, mabinti warembo walienziwa sana na waume walifanya kila wawezalo ili waweze kuwaoa na kuishi pamoja.

<i>Uzuriwe na jamaali</i>	<i>wakasikia habari</i>
<i>Habari zikenda mbali</i>	<i>kama mwana wa jabirk</i>
<i>Wakasikia kibaili</i>	<i>Hatwaliki kwa uzuri</i>
<i>Na sifa zikatangaa (Ubeti 21)</i>	<i>na sifa za ushujaa (Ubeti 22)</i>

Baada ya wale waume tajiri na wa kutajika kufika nyumbani kwa akina Mayasa na kumpata akiwa juu ya farasi akiupeperusha upanga juu ya hewa, walimwita Jabiri na kumpa ujumbe kuwa wao ni matajiri wa kupigiwa mfano na wazazi wao wana uwezo na wanatambulika katika nchi zao. Isitoshe, walimrai Jabiri amzungumzie Mayasa aache shinikizo lake kutaka vita kwani akiwakubali, ataishi maisha ya kifahari.

<i>Waliokuja waposi</i>	<i>Wakamwambia Jabiri</i>
<i>Kumuonakwe Mayasi</i>	<i>Tujilie tuna shauri</i>
<i>Yumo juu ya farasi</i>	<i>Tuna mali akthari</i>
<i>Jabiri wakamwendea (Ubeti 27)</i>	<i>Tujilie kutaka ndoa (Ubeti 28).</i>

Jabiri alipoupeleka ujumbe kwa Mayasa, Mayasa alikataa shinikizo hilo na kudai kuwa atakayemuoa ni sharti akabiliane naye katika vita.

Katika *Utendi wa Kalevala*, kuna wahusika mbalimbali wanaopashana ujumbe kuhusu masuala mbalimbali. Mwanamwini anapompiku Yokahani kwa kumfanyia uchawi na sihiri kwa kumzamisha baharini, Yokahani anamrai Mwanamwini amwache huru na kuahidi kuwa atafanya mpango waoane na dadake Aino. Yokahani anapofika nyumbani, anaanza kulia. Mamake

anapomuuliza kwa nini analia, Yokahani anampa habari kuhusu yote yaliyomtendekeza.

*Mama yake kashangaa: “Mwana niliyekuzaa,
Kwani sasa unalilia, hutaki kuniambia?”
Yokahani akasema, kamwambia yake mama:
“Nitakwelezea sababu, ya kulia na tabu.
Nimelogwa na mwimbaji, nikazama kwenye maji.
Ndipo nikuwa na budi, ila kumpa ahadi, ya kumletea Aino. (Uk. 27)*

Mama alipoupata ujumbe ule, alionekana kufurahia pendekezo hili kwani alijua kuwa Mwanamwini alikuwa ni shujaa aliyekuwa na vipowa vingi pamoja na utajiri wa kupigiwa mfano. Kulingana na mamake Aino, ndoa baina ya Aino na Mwanamwini ingewatoa kwenye lindi la umaskini.

*Mama akamjibu: “Mimi namurahia,
Binti ataolewa na yule muheshimiwa
Na mwimbaji mashuhurim mwenye uwezo tajiri, mjuvi wa sihiri. (Uk. 28)*

Aino anapoupata ujumbe ule, anakataa kata kata pendekezo la kuolewa na Mwanamwini. Anaonekana akilia tu bila kunyamaza. Kilio hiki cha Aino kinadumu zaidi ya siku tatu. Sifa moja inayobainika katika tendi ni kuwa tendi nyingi nyingi huhusisha masuala ya yaliyojaa chuku. Hali ya Aino kulia kwa siku tatu imepigiwa chuku kwa vile si kawaida kwa binadamu wa kawaida kulia kwa muda mrefu vile bila kunyamaza kutokana na jambo ndogo vile la kutafutiwa mke. Jambo ambalo angeweza kujitafutia suluhu mwenyewe.

*Lakini binti yake, kuolewa asitake,
Naye mzee mlozi akalia machozi
Siku moja siku mbili siku tatu akilia. (Uk 28).*

Katika tendi hizi mbili suala la ujumbe limedhihirika sana na limerudirudiwa ili kuwafahamisha wahusika mbalimbali kuhusu masuala anuwai yanayowaathiri kwa njia mbalimbali.

Majigambo

Katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, wahusika mbalimbali wanaonekana wakijigamba na kujidai. Katika ubeti wa 33, suala la majigambo linajitokeza pale Jabiri anapowaeleza wale wanaume waliofika kutaka kumuoa Mayasa kuwa bintiye ni mwenye maringo na hakutaka kamwe kuolewa na wanaume walio na mali nyingi au majina ya kutajika. Aliwaeleza kuwa Mayasa alikuwa akiringa tu juu ya farasi na alitaka kuolewa na mwanamume ambaye angekabilia naye katika vita na kumshinda. Inadaiwa kuwa alikuwa akiupeperusha upanga juu hewani huku akijigamba jinsi alivyokuwa shujaa wa kutambulika.

*Naye Mayasa aringa
Maidani kwa upanga
Na ambaye ajitenga
Akenda hatarejea.
(Ubeti 33).*

*Husema akighani
Ali juu ya farasi
Wawapi mashuujaani
Watamanio kuoa.
(Ubeti 34).*

Katika *Utendi wa Kalevala* suala la majigambo linajitokeza sana hususan miongoni mwa mashujaa wengi wanaopatikana katika jamii hii. Baada ya Yokanani kukosa kusikiliza wosia wa mamake na kuamua kwenda kukabiliana na Mwanamwini ili amwangamize, Mwanamwini anamteka nyara na kumfanyia sihiri na kumwacha Yokahani akiwa amelemaa. Ili kujiokoa kutoka hali ile, Yokanani anamwahidi Mwanamwini ahadi chungu nzima lakini anajigamba tu huku akimdunisha Yokahani. Yokahani anaahidi kumpa Mwanamwini merikebu ili aachiliwe huru. Mwanamwini anajigamba huku akidai kuwa hana haja na merikebu yake kwani yeye ana jahazi chungu nzima zenye uganga na ambazo huenda bila matanga.

*Merikebu sina haja nayo, nina majahazi mia,
Majahazi ya uganga, huenda bila matanga,
Huenda yenyewe kweli, nina baburi na meli (Uk. 25).*

Anapoendelea kuzama majini, Yokahani anaendelea kumrai Mwanamwini amuachilie huru huku akimwahidi kuwa ikiwa atamwachilia huru, atampa farasi wa kipekee. Mwanamwini anafutilia mbali pendekezo hilo na kuonyesha jinsi farasi wake alivyo wa kipekee na bora.

*Sitaki wako mnyama.
Nina wingi wa farasi,
weupe na weusi.
Mchangani nina laki,
farasi wako sitaki (Uk. 26).*

Tendi nyingi kote ulimwenguni huhusisha wahusika mashujaa ambao wakati mwingi huwa wamejaa maringo na majigambo mengi. Wao huibua sifa hii ili kujionyesha kuwa wana sifa za kipekee kuwashinda wenzao.

Vifo

Katika *Utendi wa Mikidadi na Mayasa*, suala la vifo linajitokeza kwa wingi mno. Utendi huu unapoanza katika ubeti wa 12, tunaeleza kuwa Suwedi, babake Mikidadi alikuwa tajiri sana na alikuwa mfanyabiashara wa kutajika. Inadaiwa kuwa alikuwa akisafiri kutoka nchi moja hadi nyingine akijichumia mali isiyokuwa na kifani lakini la kustaajabisha ni kuwa hakuijuza aila yake alipowekeza mali hii. Suwedi alipoaga dunia, mali yake yote ilitawanyika na kumpotea kwani familia yake ilibakia kuishi maisha ya umaskini. Kutokana na

haya, Mikidadi anaishia kuwatunza wanyama wa mjombawe ili aweze kijikimu kimaisha.

Suwedi ali tajiri
Ali na mali kathiri
Ali mwingi wa safari
Mali akajitumia.
(Ubeti 13)

Hata alipotoweka
Mali yakatawanyika
Asipate cha kushika
Yote yakampotea.
(Ubeti 14)

Isitoshe, katika ubeti wa 60. Mayasa anaonekana akiwaua wanaume wengi mno waliokuwa wakijaribu kupigana naye. Inashangaza kuwa suala ndogo tu la ndoa linasababisha vifo vingi mno miongoni mwa wananchi wasiokuwa na hatia yoyote. Hii inadhihirisha jinsi uhayawani ulivyokithiri katika jamii hii.

Hawale wataka ndoa
Ikawa kupinduliwa
Mayasa akiwaua
Wengi wakimkimbia (Ubeti 60).

Katika *Utendi wa Kalevala* suala la kifo pia linadhihirika mno. Wakati Aino anapokataa katakata kuolewa na jagina Mwanamwini, anaamua kutoweka kwao na kwenda kuishi katika bahari iliyojaa baridi kali na wanyama hatari wakiwemo nyoka wenye sumu kali kupindukia. Katika ukurasa wa 35, Aino anakumbana na kifo chake akiwa mle baharini. Ni kweli kuwa kifo cha Aino kimetiliwa chuku kupita kiasi kwani anaonekana kutenda matendo yanayokiuka uhalisia katika ulimwengu wa kawaida.

Aino hakusisimama, akavutwa akazama
Ametimiza maneno, hivyo akafa Aino (Uk 35).

Suala la kifo katika tendi huwa bayana mno kwa wahusika anuwai katika tendi hususan wahusika wakuu kwani hujihusisha katika vita ambavyo mara nyingi hatima yake huwa ni vifo. Isitoshe, katika baadhi ya tendi ushujaa, umahiri na weledi wa mhusika katika tendi hudhihirika kutokana na jinsi anavyoweza kuwapiku maadui wake katika vita na uwezo wa kuwaua watu wengi. Kwa Mujibu wa Ndung'u (2016) baadhi ya vipengele mbalimbali vinavyotumiwa kuainisha ushujaa katika tendi kama vile weledi wa kivita na kuwaua watu limepitwa na wakati. Isitoshe, haya ni matendo tu ya kiuhayawani ambayo hayana nafasi katika ulimwengu wa sasa.

Hitimisho

Katika makala haya, imebainika wazi kuwa kuna uwezekano wa kazi mbili za fasihi kutoka maeneo tofauti ya kijiografia kuathiriana na kuingiliana kwa kiwango fulani. Kwa muda mrefu, kumekuwa na mjadala mkubwa sana hususan kutoka kwa wanazuo wa Kimagharibi waliofutulia mbali uwepo wa tendi katika maeneo ya Kiafrika. Wengi wao walidai kuwa zile zinazodaiwa kuitwa tendi ni

masimulizi tu ya kisifo ambayo hayajaafiki kuitwa tendi. Makala haya yamebaini kuwa kwa kweli, kuna motifu nyingi mno zinazolingiliana baina ya tendi za Kimagharibi na zile za Kiafrika. Baada ya kuchanganua *Utendi wa Kalevala* unaopatikana maeneo ya Kimagharibi na *Utendi wa Mikidadi na Mayasa* unaopatikana maeneo ya Kiafrika, imebainika kuwa kuna baadhi ya motifu zinazolingiliana baina ya tendi hizi mbili kama vile motifu ya vita, ujumbe, vifo, safari na majigambo. Kwa kuhitimisha, ni wazi kuwa kwa kweli, tendi za Kiafrika na zile za Kimagharibi zinafanana. Tunapendekeza kuwa tafiti zijazo zijaribu kubaini suala la ubabedume katika tendi za Kiswahili na suala la dini katika tendi.

Marejeleo

- Bowra, M. C. (1964). *Traditions and Design in Illiad*. Greenwood Press.
- Campbell, J. (1949). *The Hero With Thousand Faces*. Novato: New World Library.
- Finnegan, R. (1970). *Oral Literature in Africa*. Clarendon: Oxford University Press
- Lynns, T. (2009). *New Perspectives in Campbells Mononyth Theory*. New Jersey: Princeton University Press.
- Mbele, J. (1977). *The Hero in African Epic*. Madiison University of Wisconsin.
- Okpewho, I. (1979). *African Oral Literature: Background, Character and Continuity*. Indiana: Indiana University Press.

